

Зміст

ЧОМУ І ЯК Я ПРИЙШЛА ДО ФЕМІНІЗМУ:	
РОЛЬ ОСВІТИ І ДОСЛІДЖЕНЬ	9
Освітньо-науковий шлях до феміністичної тематики	9
Викладання і дослідження на феміністичну тематику	12
Проект «Безстрашні: вони творять фемінізм в Україні»	14
Публічна соціологія і непроста феміністична тематика ..	16
Здобутки та виклики фемінізму в Україні за 30 років незалежності	18
Розділ 1. ФЕМІНІСТИЧНІ СТУДІЇ	
23	
Про академічний фемінізм і гендерну соціологію: інтерв'ю із Світлою Оксамитною	23
Про феміністичну тематику в українській літературі: інтерв'ю з Тамарою Гундоровою ..	43
Про феміністичну історію і антропологію: інтерв'ю з Оксаною Кісь ..	60
Про жіночий рух в Україні: інтерв'ю з Мартою Богачевською-Хомяк ..	80
Про феміністичні ідеї та образ Берекіні в українському суспільстві: інтерв'ю з Мар'яною Рубчак ..	92
Про феміністичні дослідження материнства в Україні: інтерв'ю з Оленою Стрельник ..	102
Розділ 2. ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА І ПРОЄКТИ	
115	
Про історію гендерної політики в Україні: інтерв'ю з Тамарою Мельник ..	115
Про гендерні проєкти в Україні: інтерв'ю з Оксаною Дюжер ..	133

Про результати гендерних проєктів в Україні: інтерв'ю з Ларисою Кобелянською	149
Про розвиток феміністичного активізму і гендерної політики в Україні: інтерв'ю з Еллою Ламах	160
Розділ 3. РЕГІОНАЛЬНИЙ ФЕМІНІЗМ	170
Про створення першого гендерного музею в Україні (Харків): інтерв'ю з Тетяною Ісаєвою	170
Про гендерну освіту та ініціативи в місті Дніпрі: інтерв'ю з Анною Мягких	181
Про феміністичний активізм у журналістиці: інтерв'ю з Богданою Стельмах	192
Про підтримку жінок і феміністичний активізм у Львові: інтерв'ю з Мартою Чумало	201
Про феміністичний активізм у Вінниці: інтерв'ю зі Світланою Дубиною	211
Розділ 4. ФЕМІНІСТИЧНИЙ АКТИВІЗМ	224
Про феміністичний громадський активізм: інтерв'ю з Наталією Карбовською	224
Про феміністичний активізм в інтернеті: інтерв'ю з Марією Дмитрієвою	237
Про феміністичну просвіту в Україні: інтерв'ю з Анною Довгопол	246
Про популяризацію фемінізму і гендерний розпад: інтерв'ю з Тамарою Злобіною	256
Розділ 5. ФЕМІНІСТИЧНИЙ АКТИВІЗМ І УКРАЇНА:	
ПОГЛЯД З-ЗА КОРДОНУ	271
Про феміністичний активізм в українській діаспорі: інтерв'ю з Мартою Кебало	271
Про жіночий активізм в Україні — погляд із США: інтерв'ю із Сарою Філліпс	284
Про жіночий активізм — погляд із Канади: інтерв'ю з Орисею Сушко	296
Про феміністичне мистецтво, активізм і питання расизму: інтерв'ю із Джесікою Зихович	303

ЧОМУ І ЯК Я ПРИЙШЛА ДО ФЕМІНІЗМУ

Роль освіти і досліджень

Варто виділити два шляхи залучення до ідей фемінізму — через освіту (феміністичні студії, теорію) та активізм (так звану феміністичну практику, низовий активізм). Я особисто сама долучилася до ідей фемінізму завдяки навчанню спочатку на кафедрі соціології Києво-Могилянської академії, а потім — у Швеції. Тобто мене до них підштовхнула освіта. Але пізніше я перейшла у другий шлях — освітньо-активістський, поєднуючи їх обидва.

Окрім викладання в університеті, я займаюся освітнім активізмом. Пишу науково-популярні книги, проводжу тренінги для широкої цільової аудиторії: журналістів, аналітичних центрів, державних службовців, політикинь, громадських активістів тощо. Допмагаю громадським організаціям і аналітичним центрам розробляти внутрішньоорганізаційні політики недискримінації та гендерної рівності. Маю популярний онлайн-курс на платформі «Прометеус» «Жінки і чоловіки: гендер для всіх». Про те, які ці два шляхи можуть перетинатися, розповім далі.

ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ШЛЯХ ДО ФЕМІНІСТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Освітнє середовище формує наш світогляд: ми соціалізуємося не тільки в дитинстві, а й упродовж життя. Як результат

здобутої освіти ми отримуємо не тільки диплом, а й певні цінності. Заклад освіти відповідальний за те, консервативніші вони чи егалітарніші.

Пригадую свою звичайну школу в місті Ковелі Волинської області, яка залишила неоднозначні враження стосовно гендерних стереотипів. З одного боку, в нас у школі проходив конкурс «Знавець хімії». У ньому могли брати участь і дівчата, і хлопці, завдання були однаковими для всіх незалежно від статі. Погодьтеся, це виглядає нетиповим, якщо пригадати численні шкільні конкурси краси чи господинь для дівчат і козацькі змагання для хлопців. Я ходила в математичний клас, і вчителі не казали мені й моїм однокласницям, що математика чи загалом природничі (точні) науки — тільки для хлопців.

З іншого боку, в моїй школі було і стереотипне навчання на певних уроках. Фізкультура проходила за «класичним» сценарієм, як я це називаю: хлопці грали у футбол, дівчата сиділи і спілкувалися, розважали вчителя. У результаті під час здавання нормативів було складно, тому що учнів і учениць не завжди фахово готували до цього. Розділенням за статтю було навчання на уроках праці та на допризовній підготовці. Вдумайтесь у зміст назв підручників — «Обслуговуюча праця» для дівчат і «Технічна праця» для хлопців. З того, що я пам'ятаю, на цих заняттях хлопці вчилися робити граблі — дуже корисна для побуту і життя навичка. А я завдяки їм умію в'язати шкарпетки і шалики, вишивати хрестиком і гладдю. Але тепер я думаю, чи не доцільніше вчити дітей незалежно від статі кориснішим для повсякденного життя навичкам, як-от пришити гудзик чи зробити дрібний ремонт одягу, приготувати базову їжу (наприклад, правильно зварити яйце), перевірити справність розетки чи вміти забити гвіздок, аби повісити картину. Важливо, щоб школа вчила думати, аналізувати, критично мислити, а не лише повторювати й відтворювати інформацію.

Мені пощастило отримати фахову освіту на кафедрі соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА). Соціологічна освіта спонукає критично дивитися на світ і становище різних людей у ньому. Наприкінці 1990-х років

я слухала курс «Вступ до гендерних студій», де йшлося якраз про фемінізм. Курс викладала одна із засновниць гендерної соціології в Україні Світлана Оксамитна. У межах проекту, про який ітиметься пізніше, я взяла інтерв'ю у пані Світлани, і вона поділилася цікавими історіями та інноваціями, які запроваджувала в університеті.

Прослухавши курс «Вступ до гендерних студій», у 2000–2001 роках я зацікавилася тематикою гендерної рівності та обрала її для своїх дипломних робіт, а згодом — для кандидатської дисертації. У 2005 році я вперше потрапила за кордон на тривалий період. Це було місячне перебування в Готланд-університеті (Швеція) в межах річного дистанційного навчання «Міжкультурна комунікація». Свої враження про відмінні від українських гендерні відносини я описала для журналу «Я». Також я вирішила написати кандидатську дисертацію саме на основі вивчення досвіду гендерної політики і гендерних студій у Швеції. У 2006–2007 роках я проводила PhD-дослідження в Гьотеборзькому університеті, результатами якого стали публікації в різних виданнях і текст дисертації «Інституційні засади регулювання гендерних відносин» (2009).

Також я активно долучалась до феміністичних навчальних програм. Передусім у 2005 році відвідала IX Міжнародну літню школу з гендерних студій «По той бік фантазматичного дзеркала: діалог Схід-Захід у сучасних гендерних дослідженнях» у Форосі, яку організовували Ірина та Сергій Жеребкіни із Харківського центру гендерних досліджень. Під час цієї школи я познайомилася з дослідницями і дослідниками із пострадянського простору. Ми разом читали й обговорювали феміністичні праці, проводили польові дослідження.

Не менш важливим був OSI-HESP Регіональний семінар із вдосконалення викладання «Гендер, сексуальність і влада» (2011–2014), який організували Марія Маєрчик і Ольга Плехотнік. Чотири роки поспіль викладачі та викладачки із пострадянських і постсоціалістичних країн збиралися двічі на рік на навчальні сесії, які проводили такі відомі дослідниці, як Сара Кроулі (Sara Crawly), Джек Галберстам (Jack Halberstam), Тула